

αγαπημένος Άγιος των αγροτοποιμένων, των ορεισβίων κατοίκων, των απροσίτων βραχόπυργων της Πίνδου, των Μακεδονικών και Ηπειρωτικών ορέων, ο νεομάρτυς Άγιος Κοσμάς ο Αιτωλός, 1714-1774, γεννήθηκε στο Μεγάλο Δένδρο Αιτωλίας, από γονείς χωρικούς, που συμπλήρωναν το πενιχρό τους εισόδημα, ως υφαντήδες, τις μακρές χειμωνιάτικες ώρες, και, ο Κοσμάς, από μικρός έζησε, την στερημένη πικρή τους ζωή, και όπως περιγράφει, ο άλλος μεγάλος του Γένους διδάσκαλος, ο Ρήγας Φεραίος, ... σπηλαιός να κατοικούμε...στες Ράχες στα βουνά...σαν άγρια θηριά... και όλοι χωρίς εξαίρεση έχουν χρέος να ηξεύρουν γράμματα...τα μηνύματα του Διαφωτισμού, ταξιδεύουν, φθάνουν αγνά και μακρινά και βρίσκουν, τον μικρό Κοσμά να μαθητεύει, στα Μοναστήρια της Ναυπακτίας, στο Ελληνοσχολείο των Βραγγιανών και κυρίως στην Αθωνιάδα Σχολή, του Αγίου Όρους, όπου με εξαίρετους διδασκάλους, τον Ευγένιο Βούλγαρη, Παναγιώτη Παλαμά κ.α. έλαβε καλή και βαθιά μόρφωση, παρέμεινε όμως, παντοτινά, ένας χωρικός της υπαίθρου, αφοσιωμένος στο όραμά του, την επαναφορά των αρχαίων χριστιανικών αρετών, της αλληλεγγύης, της αγάπης και της ισότητας, που είχαν θολώσει ήδη, και, κυρίως, την διάσωση της γλώσσας και της θρησκείας. Λιτοδίαιτος, ταπεινός αλλά φλογερός ρήτορας, καλούσε το ποίμνιο του, να ιδρύσει πρώτα σχολεία, άμεσα, να αποτάξει τα ασημικά και τα μεταξωτά, αυτά να γίνουν σχολεία και γράμματα, για όλους. Αυτό έθιγε τους εμπόρους, που άρχισαν να τον κατηγορούν ότι ζημιώνονται και το Τουρκικό κράτος χάνει φόρους, ώσπου κατάφεραν, τον Κούρτ-πασά του Βερατίου*, να τον απαγχονίσει τον πυρίκαυστο Αύγουστο του 1774, παρά του χωρίου Κολικόνδασα και να ρίξει το βασανισμένο του σώμα στο ποτάμι. Ο σπόρος που έσπειρε όμως, στα βουνά και στους κάμπους δεν χάθηκε, ακόμη τα βήματά του αντηχούν στα χωριά της Ναυπακτίας, της Ευρυτανίας, Καλλιδρόμης, Κερασόβου, Κέδρων, Λεοντίτου, Παλιοχορίγκοβου, Πρασιάς, Στεφανιάδας, των οικισμών και ποιμενικών εγκαταστάσεων, της Αργιθέας και τόσων άλλων, όπου έστηνε τον ξύλινο σταυρό και από το σκαμνί, εδίδασκε για μία δίκαιη κοινωνία, τα πλήθη, τις ομάδες τών ποιμένων, στα βοσκοτόπια τους, μιλώντας στην γλώσσα τους και ξεκλειδώνοντας τις καρδιές των. Αυτός ήταν και ο λόγος, που οι κάτοικοι της Ηπειρωτικής Ελλάδος, τον ελάτρευαν, με αφοσίωση έκτοτε και εξακολουθεί, να δημιουργεί, μέχρι σήμερα τους θρύλους του, στους τόπους, όπου έγραψε, με τα φωτεινά του βήματα, σελίδες της ζωής, του αναγεννωμένου Νεοελληνισμού. Σημειώσεις. Το παρόν δεν αποτελεί, το Συναξάρι του Αγίου, περί του οποίου, πολλοί και αξιότεροι, έγραψαν, ούτε ο χώρος είναι κατάλληλος και αρμόζει. Σκοπό έχει να αναδείξει, την διασωθείσα, αυθεντική καταγραφή, του ανωνύμου μοναχού χρονογράφου, περί του θανάτου του ΠατροΚοσμά που παρατίθεται. Είναι και ένα χρέος αυτό, προς τους συμπατριώτες μας, που συνοίκησαν την χώρα της Ελατίας και ζούν παραγωγικά και ειρηνικά μαζί μας.

Ο ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ ΠΑΤΡΟΚΟΣΜΑ

Γράφει ο Παν. Γεωρ. Δημάκης, Υπεύθυνος Ιστορικού Αρχείου Δήμου Αμφικλειάς Ελατίας • Email: pgdimakis@gmail.com

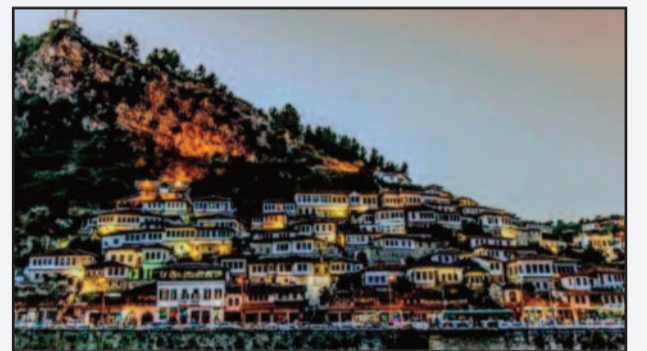

Φωτο 1. Δείγμα γραφής του Ονούφρι

Ο λεγόμενος "κόκκινος" ζωγράφος Ονούφριος Νεοκαστρίτης, από το Νεόκαστρο Ελμπασάν, Μπεράτι σήμερα της Αλβανίας, για τα θαυμαστά πορφυρά του χρώματα, μάς κατέλιπε αυτή την καταπληκτική σύνθεση της σκηνής της Βαπτίσεως, με τον χορό των Αγγέλων, που σεβίζονται δεξιά, τον Ιωάννη Πρόδρομο αριστερά, επί της εξέδρας, τον Κύριον ιστάμενον εις το μέσον του ρεύματος του ποταμού, να δέχεται εξ ουρανού, το Άγιον Πνεύμα εν είδει περιστέρου, μέσα σ ένα τοπίο ονειρικό, πλασμένο με χρυσό και ερυθρό χρώμα, ενώ εντός της κοίτης πλέουν παράξενα υδρόβια πλάσματα, περίεργα, που δεν ανήκουν στα ποτάμια είδη. Σχηματοποιημένα ύδατα, ως ζώντα ωοειδή σφαιρίδια, με ερυθρά πάλλοντα στίγματα, που φαίνονται να κινούνται. Πρόκειται για εμπνευσμένη σύνθεση, ενός μεγάλου καλλιτέχνη, που καλεί τον θεατή σε συνομιλία αινιττόμενος θεολογικά θέματα και μένω εδώ, αφού με υπερβαίνουν. Σημ. η εικόνα αυτή (Ιδιωτική συλλογή) έχει αναρτηθεί παλαιότερα από τον φίλτατο Θ. Μεταλληνό, τον οποίον ευχαριστώ για την συνδρομή.

και ηθικούς. Ο περίτεχνος άμβωνας, Φώτο, ίσως να ήταν αυτός, από τον οποίον, ο άγιος, λόγιος ιεράρχης, Άνθιμος ο Αλεξούδης,* Μητροπολίτης Βελεγράδων, απηύθυνε το κήρυγμά στο Θεοφύλακτο ποίμνιο του, περιχαρής και περίφροντις, από το εύρημα της καταγραφής, του θανάτου του Πατρο-Κοσμά, που ανέσυρε ευλαβικά, διέσωσε και δημοσίευσε, φωτο 1. (Το λήμμα αναδημοσίευσε ο Ακαδημαϊκός Κ. Αμαντος στο Δ.Ι.Ε.Ε.το 1900. Φώτο)

Η πόλις ΒΕΡΑΤΙΟΝ

* Το Βεράτιο δεν ήταν μία τυχαία επιλογή, του εθνεγέρτη Κοσμά, αλλά σκόπευσε ο ίδιος εκεί, στον πυρήνα, μίας φοβερής και αδυσώπητης, κρυφής και φανεράς πάλης, το πνευματικό κέντρο, της λεγόμενης μεγάλης Μουζακίας, όπου ο εκάστοτε μητροπολίτης Βελεγράδων, εποίμαινε συμπαγή και ισχυρή ορθόδοξη χριστιανική ομάδα, υπό τον Τούρκο πασά. Μάλιστα παράλληλα, η θρησκευτική τέχνη, τα εργαστήρια, η Σχολή του "Κόκκινου ζωγράφου" Ονούφριου Νεοκαστρίτη, δίνει ένα μέτρο της ακμής και της λάμψης της πόλης, των Βελεγράδων. Στην μεγάλη και ασταθή αυτή Περιφέρεια, επέλεξε να διδάξει, γνωρίζοντας, ότι θα αντιμετώπιζε άνομα συμφέροντα, προσυλητισμών, εθνοτικών βλέψεων, εκμεταλλεύσεων, αιρέσεων και δογμάτων. Το συναρπαστικό χρονικό που κατέγραψε ο άγνωστος μοναχός φώτο 1-2

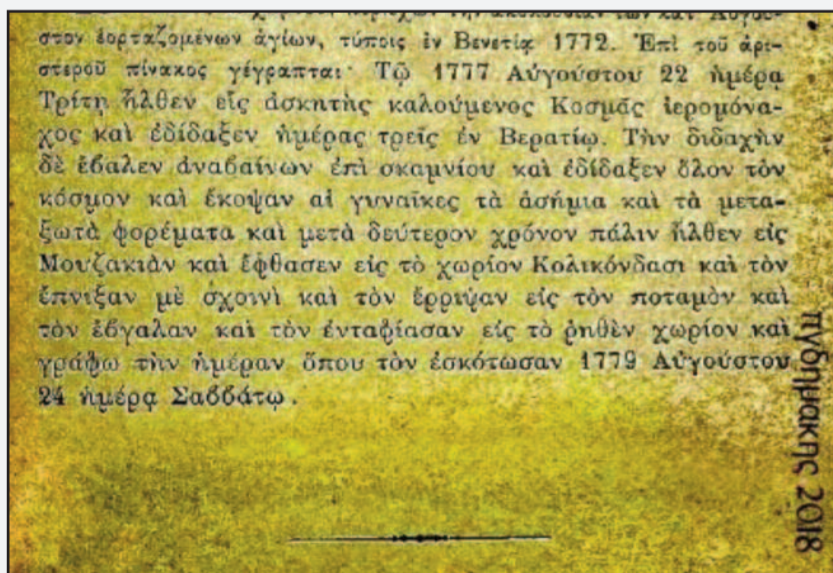
Φωτο 2 Ανθίμου Αλεξούδη

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΤΩΝ ΤΑΙΣ ΙΕΡΑΙΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΙΣ ΤΟΥ ΚΑΣΤΡΟΥ ΤΗΣ ΠΟΛΕΩΣ ΒΕΡΑΤΙΟΥ ΤΗΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ ΒΕΛΕΓΡΑΔΩΝ ΕΥΡΥΣΚΟΜΕΝΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΩΝ ΥΠΟ ΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΑΜΑΣΕΙΑΣ.

Πρόκειται περί χαρτώου κώδικος περιέχοντος την ακολουθίαν των κατ' Αύγουστον εορταζομένων Αγίων, τύποις Εν Βενετία 1772. Όπως συνήθιζαν οι μοναχοί τότε, λόγω ελλείψεως γραφικής ύλης, κυρίως χαρτιού, κατέγραφαν τα σημαντικότερα συμβάντα και γεγονότα, επί του νότου των βιβλίων.

Επί του αριστερού πίνακος λοιπόν, ο χρονογράφος μοναχός, καθισμένος στο θρόνι του, έγραψεν ...τώ 1777 Αυγούστου ημέρα Τρίτη ήλθεν εις ασκητής καλούμενος Κοσμάς ιερομόναχος και εδίδασκεν ημέρας τρεις εν Βερατίω. Την διδαχήν δε έβαλεν αναβαίνων επί σκαμνίου και εδίδασκεν όλον τον κόσμον και έκοψαν αι γυναίκες τα ασήμι και τα μεταξωτά φορέματα και μετά δεύτερον χρόνον πάλιν ήλθεν εις Μουζακιά και έφθασεν εις το χωρίον Κολικόνδασα και τον έπνιξαν με σκονί και τον έρριψαν εις τον ποταμόν (Άψο) και τον έβγαλαν και τον ενταφίασαν εις το ρηθέν χωρίον και γράφω την ημέραν όπου τον εσκότωσαν 1779 Αυγούστου 24 ημέρα Σαββάτω...

Μία γραφή σε θαυμάσια νεοελληνική γλώσσα, που γράφεται και ομιλείται σε τόπους τόσο μακρινούς, στα δυτικά πέρατα της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, όπου πλήθη εθνοτικών και περιφερομένων φερέικων νομάδων, μία ανανεούμενη αγέλη θηρίων αρπακτικών, με γλωσσικά ακατάγραφα ιδιώματα, να συνωθούνται, να συγκρούονται, αναδεύονται, συμπορεύονται και απωθούνται, ενώ πραγματευτάδες έμποροι, βιοτέχνες, τοκογλύφοι, εξισλαμισμένοι Αλβανοί, στέκονται με το σπαθί του δήμιου, έτοιμοι να βασανίσουν, τα αδύνατα

κοινωνικά μέλη, ή να προσελκύσουν, στην διοίκηση τους, τους ικανούς, με την βία ή την παροχή αξιωμάτων. Αυτό ήταν το τοπίο, που ο εθναπόστολος και ιεραπόστολος Κοσμάς, επέλεξε να αγωνιστεί, γνωρίζοντας, ότι οι δήθεν φίλοι και ακροατές του, ο πανούργος Αλή-πασάς και ο Κούρτ-πασάς του Βερατίου, του επεφύλασαν τελικά, σκληρό και ανάξιο θάνατο, όπως και εγένετο. Η αγωνία του Αγίου Κοσμά, για την πίστη, που δέχονταν, οι απομακρυσμένοι ορθόδοξοι χριστιανικοί πληθυσμοί, κυρίως στην γλώσσα και στην θρησκεία, α-

κόμη και από καθολικούς, στην δυτική περιφέρεια, της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, όπου επιχειρούσαν μερισμό ψυχών, συνήγειρε το πνεύμα του και το έθεσε στην υπηρεσία του Έθνους. Μέσα από τις λίγες γραμμές, που έγραψε ο αφανής και ευλαβής μοναχός, διακρίνεται το θάρρος, η πνευματική δύναμη, το περίσσειμα ψυχής, ενός τέκνου, των αγροτοποιμένων, της Αιτωλίας, για την ζωή των χωρικών...βυθισμένων εις την απόλυτον αγραμματείαν και προσήρχοντο καθ' ομάδας εις τον Μωαμεθανισμόν....